

ADABAKIAK

AHALDANA, ONAREN URRENGOA DA.—Euskaldunok maiz ari gera gure mintzairari gutxi-etsirik, daukaguna baino ez daukaguna nahiago dugula edo. Eta horrelako usteak ez digute kalte gutxi egiten. Batasuna lortzeke dugu, eta norperana edo auzokoana sarri baztetzen dugu, edo ridikulizatzen dugu. Esate baterako, eurena gutxi-etsitze hau oso zabaldua dago eibartar euskeltzaleen artean, eta horri gaineratzen badiogu auzoak —batez ere hurrutikoak, zeren hurrutikoak bai dira gutxien dakitenak— guregaitik esaten duten guztia, ez da arritzekoa euskeltzale ez diran eibartar euskaldunak beren mintzairarekin lotsaturik erderara jotea.

Baina, hontan, auzoak ez dirala txarrenak esan dut, eta inoiz edo gehienetan ez eta ere hurrutiko euskaldunak, baizik euskerarik ez dakitenak edo euskera motel baten jabe direnak, maiz erderaz eta gutxitan euskeraz mintzo direnak. Gutxitan eta esnedunakin edo basarritarren batekin arkitzen denean bakarrik. Hoiek onenak ez badira ere, Euskal Herriko erdaldunak ez dira hobeak, batez ere hauek, euskeraz jakin gabe beren buruak euskeltzale badituzte. Euskeraz euskeragatik ari geranok amaika holako aguantatu behar ditugu. Halajaina! Euskerarik ez dakiten tolosarrak ere Eibarkoaren lepotik parre eta berena hoberena dalako arro-arro. Eta, Eibarko hizkera esaten dudanean, kasurako berdin da Ondarrukoa, Bermiokoa, Arratiakoa, Azkoitikoa edo Nafarroako Barrankakoa. Bizkaian Markiña, Gipuzkoan Tolosa edo Lapurdin Donibane Loitzune-koan fama ona ez duten herri hizkera guztiak zaizkie ridikuluzkoak zentzu gutxi eta euskera gutxiagoren jabe diren ahozabaleri.

Gauza xeheak dira, jakina; baina gauza xehe hoiek amaika kalte egin digute eta egiten ari zaizkigu. Ikusi besterik ez dago azkenean Bilboko «Anaitasuna» berari zer gertatu zaion. «Anaitasuna» Biz-

kaiko euskera jatorrean etorren. Txukun egin nahirik, bizkaitar euskaldunak egiten duten baino askozaz garbiago, baina bizkaitarrak ondo ulertu ditzakean eraren nehurritik irtetzeko. Baina, betikoa: euskeraz mintzatzen ez diran euskeltzaleak, erdera ongi dakitenez, erderarekin zer ikusia zuten hitz asko bilatzen omen zituzten eta, jakina!, hori ezinezkoa zen gure mintzaira orbangabearen azaletik itxuren prestijiorako. Eta, orduan zer gertatu da? Ba, hau: euskera salbatzeko dirua ez dala prolema, esaten duten hoietakoak (nunbait diru asko erabiltzen dutenak eta beren ardurarik handiena nun enpleatu asmatzea zaien hoietakoak), diru laguntza ukatu omen diote. Eta, ito eta kitto. Agur! «Anaitasuna». Euskeraren itxuragaitik, anaitasunik ez eta etsaitasuna bai.

Alde batetik, prestijiozko euskera batu bat ez izatearen kontuak dira hauek, zeren euskeraren batasuna egiten dan egunetik (eta lehenengoz euskera idatziaren batasuna behar) seriozki hasiko gera gure literatura hobeto eta gehiago lantzen eta hornitzen. Landuak eta horniturak emanen dio hizkuntzari behar duen itzala.

Bitartean, iñosokeria ugari. Herri hizkerak konponketa dute; euskal alfabetatzen kanpainetatik ongi ikusi dan gauza da hau. Baina euskera galdu dan tokietan, konponketak, askoz ere nekezagoak izango zaizkigu.

Euskal Herrian zehar, nungoa naizen galdetu didatenean eta eibartarra esan, amaika aldiz entzun ditut asto-beltzarenak gure euskera gaitik. Gainera, «alkatia kabezan banda munizipalakin, eta pueblua masan...» eta horrelako erretolirik. Eibar-en esaten ez diranak eta bertako euskerarekin esan ezin ditezkeanak gure bizkarrera erantsiaz. Eibarren euskera zaindu dutenak oso ongi konprenditzen dute giputz euskera eta lapurdikoa ere euskerarik ez dakiten gipuzkoarrak baino hobeto, jakina, eta bizkaiera gaitik zer esanik ere ez, nik ez baizik Altube berak esana da eibartarren aditza os-osorik Frai Bartolome idazle handiak erabiltzen zuan ber-bera dala. Guk ondo dakigu, gure euskera, Elgoibar eta Plazentzia-koarekin baino hurrago dagoala Markiña-Etxebarrikoakin. Baita Durango aldekoaregandik baino ere.

Honekin agertu nahi dut, gure euskera mordoiloak baduela konponketa, mordoilo irauntzen duen artean. Galtzen danean joana-joan.

Bizkaiko euskera ez dakiten giputzak, beren erakoa ez dan guztia txartzat hartzen ere badakite, eta euskerarik ez dakiten bizkaitarrak, Bilbo aldekoak bereziki: «Eibartarra, kaballua, bentania, trigua maduratzeko...» Baina, lehen ere esan dut gure lepora datorzkigun asko ta asko guk esan ezinak direla: «madurau», nekez daki eibartar euskaldun batek, batez ere zaharrak, eta era berean gutxi gora-behera «trigua». Errezago entzungo da eibartar gatzetxo euskeraz ez daki-

tenen artean: «gustoko», «txanda», «mutxikin», «okaran», «bezero», «biotzerre», eta abar, hoietariko asko erderaz zelan esan ez dakitelako.

Honela dira gure gauzak. Aspaldikoa da hau, eta batasunezko euskera bat lortzen ez dugun artean iraungo duena. Hara zer zion Mogel-ek bere *Konfesio ta komunioko sakramentuen gañean Erakasteak* izeneko liburuaren hitzaurrean (1800-ean argitaratu zan liburu hau); liburu a gipuzkeraz dago eta geroagorako bizkaieraz jartzea agintzen duanean, hau dio: «Libru berau ipintzea uste det Bizkaiko euskeraz ere. Ez dakitenak uste dute Bizkai guzian esaten dala: *Ené, ara toroa plazaan manzania jaaten*. Bilbotarren erdi erdera erdi euskera daukate Bizkai guziko euskeratzat. Ez da ordea ala. Eztitsua goak dira giputzen itzak; baña itzen euskeratasun, garbitasun, ta euskera legeen aldetik, ez dio ezer zor Bizkaikoak.»

Nork esan, «toroa manzania jaaten» ikusi zutenen ondorengoak, eurak orain hori esateko ere gauza ez direlarik besteen lepotik parre eta adar-joteak, edo hobeagoa ez dan garbikeriak eskatzea?

Prolema hauen erabagi bakarra, euskeraren batasuna da. Bata-suna nahi ez duana, prolema hoieri indarra ematen ari da. Eta, euskeran erdalkutsurik ez duen hitzak nahi dituenak, har beza esperantoa. Berdin baita, baldin euskerak ehundaka urteetatik bere dituenak, atzo norbaitek laboratorioan asmatu dituanen truke eman behar badira.

J. SAN MARTIN.

KALAMENDI, KALAMUA, MAX.—Etxebarria (Bizkaia), Elgoibar eta Eibar (Gipuzkoa) mugatzen dituan mendi bat da Kalamua. Gaztarotik entzun izan dugu bere egiazko izena Max edo Max-mendia dala. Baina beste mendi askoren izenak bezala, hemen ere bietara dijoa errazoaia. Eibar aldeko baserrietan, San Roman aldean, Max izenez ezagutzen dute. Are gehiago, ia oraintxura arte, alde honetako baserriarrak etzekiten Kalamua izenik, izen hau azken gerratean zabaldu zan bertan.

Hemendik oinharriak harturik edo, mendizale elkarteak han-hemen ateratzen dituzten boletintxo hoietakoetan inoiz argitaratzen diren «Depuración toponímica» sailetan, irakurri dugu Kalamua gaizki esana dala eta bere ordez Max behar duela. Nunbait konturatzeke Markiña-Etxebarria alderako hegietan Kalamua izen bera ezagunago dela. Hori, zera bezala da, Elorrio eta Elgetaren tartean dagoan mendia bezala: elorriarrentzat Erdeilla, elgetarrentzat Lapurdi-mendi (Lapurdi izeneko baserrien gainekaldean dagoalako) eta zaldibartarrentzat Pagatza-gaiña.